

ВІДГУК

офіційного опонента кандидата педагогічних наук, доцента **Василенко Ольги Миколаївни** на дисертаційну роботу **Добровіцької Олени Олександрівни** на тему:
„ПІДГОТОВКА МАЙБУТНІХ СОЦІАЛЬНИХ ПРАЦІВНИКІВ ДО ТОЛЕРАНТНОЇ ВЗАЄМОДІЇ В УМОВАХ ІНКЛЮЗИВНОГО СЕРЕДОВИЩА”, поданої на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук за спеціальністю 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти
(015 – Професійна освіта)

Актуальність теми дисертації. Модернізація вищої освіти актуалізує завдання у забезпечені готовності майбутніх соціальних працівників виконувати професійні функції, передбачені суспільством і міжнародною спільнотою щодо створення в соціальному середовищі умов гармонізації соціального та індивідуального розвитку особистості, особливо людей з інвалідністю, у забезпеченні їх повноцінної участі у житті суспільства на рівні з іншими.

Обґрунтовуючи актуальність досліджуваної проблеми, О.О.Добровіцька справедливо наголошує на тому, що рушійною силою у подоланні дискримінації та ізоляції людей з інвалідністю, є формування в здоровому суспільстві толерантного ставлення до них, що ґрунтується на повазі, терпінні, розумінні, сприйнятті інших такими, якими вони є. А толерантні взаємини між людьми повинні стати соціальною нормою сучасного суспільства.

Розбудова інклузивного середовища потребує визначення теоретичних зasad підготовки майбутніх соціальних працівників, які беруть безпосередню участь у взаємодії всіх суб'єктів інклузії на основі гармонії у відносинах, взаєморозумінні, взаємодопомоги і толерантної поведінки. Водночас, як засвідчує практика, готовність фахівців соціальної сфери до толерантної

взаємодії в інклюзивному середовищі є вкрай недостатньою, що пояснюється невизначеністю функціонування вищої освіти України із переходом від традиційної моделі засвоєння знань до моделі компетентнісного професійного розвитку, що зумовлює необхідність розроблення та реалізації методики формування інклюзивної компетентності.

Водночас у наукових розвідках як соціальної педагогіки, так і теорії та методики професійної освіти, проблема підготовки майбутніх соціальних працівників до толерантної взаємодії в умовах інклюзивного середовища не знайшла достатнього відображення. З огляду на це обрана О.О.Добровіцькою тема є актуальною, а пошук оптимальних шляхів розв'язання досліджуваної проблеми є своєчасним.

У вступі автор представляє спектр персоналій вітчизняних реформаторів, науковців, які досліджували різні аспекти проблеми підготовки майбутніх соціальних педагогів. Вона досить послідовно й аргументовано аналізує напрями наукових розвідок у контексті досліджуваної проблеми, що дозволило їй визначити просторове поле власного дослідження та його мету й завдання.

У контексті теми дисертації влучно сформульовано суперечності, які вплинули на обґрунтування значущості теми. Не викликає заперечення план дослідження. Дисертантою логічно обґрунтовано вибір теми, сформульовані основні позиції дослідження – об‘єкта, предмета, мети, що дає системне уявлення про обраний аспект роботи, її теоретичні та експериментальні засади та достатньо повно визначає традиційну структуру і логіку роботи, основний хід якої пов’язано з процесом професійної підготовки майбутніх соціальних працівників до толерантної взаємодії в умовах інклюзивного середовища.

Успішне досягнення мети забезпечує й солідна джерельна база дослідження, що складається з 329 найменувань, з яких 6 іноземною мовою. Вдало дібрано комплекс наукових методів теоретичних, емпіричних (діагностичних, обсерваційних, педагогічний експеримент), методів

математичної статистики, що дозволило дисерантці повністю виконати завдання дослідження. Зміст дисертації свідчить про ерудицію здобувача, його здатність аналізувати, систематизувати й узагальнювати основні положення досліджуваних педагогічних явищ, креативність професійного мислення автора.

Достовірність й обґрунтованість основних наукових положень дисертаційної роботи О.О.Добровіцької підтверджується їх апробацією на 17 науково-практичних конференціях, публікаціями у наукових фахових виданнях (10 публікацій), за кордоном (2 публікації) тощо. Загалом основні результати дослідження відображені в 31 друкованих працях.

У цілому аналіз тексту дисертації, автoreферату та змісту публікацій є переконливим свідченням наукової достовірності результатів проведеного дослідження.

Тема і зміст дисертаційного дослідження цілком відповідає профілю спеціалізованої вченої ради Д 12.112.01.

Оцінюючи кваліфікаційну наукову працю О.О.Добровіцької за параметрами новизни, відзначаємо значний науковий вклад, який підтверджується тим, що нею уперше теоретично обґрунтовано й експериментально перевірено педагогічні умови формування готовності майбутніх соціальних працівників до толерантної взаємодії в інклюзивному середовищі: оптимізація змісту фахової підготовки майбутніх соціальних працівників через навчання в інклюзивному освітньому середовищі ЗВО, використання сучасних педагогічних технологій, що забезпечують формування толерантної взаємодії в умовах інклюзивного середовища, залучення майбутніх соціальних працівників до волонтерської діяльності в інклюзивному середовищі.

Досить цікаві наукові розвідки проведені дисертантом щодо з'ясування проблем професійної підготовки соціальних працівників, що дозволило уточнити теоретичні основи для формування кваліфікованого фахівця, охарактеризувати інклюзивну компетентність відповідно до діяльності

соціального працівника в інклюзивному середовищі, виявити, що на рівень формування толерантної взаємодії у майбутніх фахівців відіграє не тільки планування педагогічної системи, а й навчальне середовище закладу, особливо якщо воно інклюзивне.

О.О.Добровіцькою обґрунтовано понятійно-термінологічний апарат дослідження з позиції історико-філософського аналізу, лінгвістичного екскурсу в різні культури, сучасної методологічної платформи аналізу теоретичних досліджень і проблем, пов'язаних із сутністю понять дослідження. Це дозволило з'ясувати термінологічне поле дослідження: «інклюзивне середовище» (с.52), «толерантність» (с. 87), «взаємодія» (с. 89), «толерантна взаємодія» (с. 97) і логічно переходить до дослідження суті «толерантність в інклюзивному середовищі» (128). Продовжуючи цей аналіз, вона охарактеризувала особливості інклюзивного середовища (с. 52), розкрила основи формування інклюзивної компетентності (с. 56), визначила основні складові толерантної взаємодії із соціально-педагогічної позиції (с.99). Отже, можна констатувати високий рівень володіння авторкою одним із найважливіших теоретичних методів – термінологічним аналізом та спроможністю до операціоналізації понять.

Значна увага дисертанткою приділена висвітленню сучасного стану сформованості готовності до толерантної взаємодії у майбутніх соціальних працівників. Також в роботі відзначаються переваги і недоліки у змістовому наповненні навчальних планів, проведення лекційних і семінарських занять щодо цієї підготовки.

Варто зазначити: всі авторські теоретичні положення обґрунтовано, що чітко простежується у визначенні, взаємообумовленості змісту умов, критеріїв та рівнів сформованості готовності до толерантної взаємодії у майбутніх соціальних працівників, представлених в таблиці 1.1 та на рис. 2.1.

Позитивної оцінки заслуговує логіка розробки й обґрунтування на основі розробленого авторкою алгоритму через сукупність певних кроків збагачення змісту підготовки (с. 138), методів інтерактивної взаємодії в

тренінгу (с. 154), напрямів діяльності залучення студентів до волонтерської діяльності (с. 163), що дозволило цілісно представити змістовну характеристику педагогічних умов формування готовності майбутніх соціальних працівників до толерантної взаємодії в інклюзивному середовищі (с. 169-171).

Вважаємо за доцільне наголосити, що О.О.Добровіцька представила широкий спектр заходів відповідно до змісту впровадження педагогічних умов, серед яких: спецкурс „Основи інклюзії”, науковий гурток „Інсайт”, тематики науково-дослідної роботи студентів, тренінгова програма „Формування толерантної взаємодії в інклюзивному середовищі”, студентське волонтерське об’єднання. На нашу думку, вони заслуговують широкого оприлюднення і можуть збагатити зміст підготовки майбутніх фахівців соціальної сфери; здобувачем дібрано та адаптовано комплекс діагностичних методик для визначення рівня сформованості в студентів готовності до толерантної взаємодії в інклюзивному середовищі. Це, безперечно, свідчить про вагому практичну значимість роботи.

Авторка переконливо доводить перевагу розроблених педагогічних умов і вірогідність результатів експериментальної роботи на основі ґрунтовних математичних викладок та якісного аналізу особистісних змін студентів експериментальної групи у порівнянні з контрольною (10 таблиць, графіків на 17 рисунках) з використанням критерію Пірсона χ^2 та електронних таблиць MS Excel.

Представлений у дисертаційній праці матеріал може бути використаний в процесі професійної підготовки фахівців соціальної сфери, науково-педагогічній підготовці здобувачів вищої освіти другого (магістерського) рівня та самоосвітній діяльності здобувачів вищої освіти першого (бакалаврського) рівня.

Важливо, що ці результати впроваджено в освітній процес закладів вищої освіти.

Вищезазначене, дозволяє констатувати, що дисертація О.О Добровіцької відзначається високим рівнем наукової новизни і практичним значенням одержаних результатів дослідження. Авторські висновки й узагальнення є аргументованими й повними, вони підкреслюють наукову зрілість дисертанта.

Поряд із викладеними позитивними характеристиками дисертаційної праці, у порядку дискусії та задля її вдосконалення, дозвольте надати такі зауваження та пропозиції:

1. Схвально, що дисертанткою проаналізовано належну кількість наукових джерел за тематикою дисертації, хоча доцільно було б більше уваги приділити відповідним сучасним дисертаційним роботам, у тому ж числі захищеним у спеціалізованій вченій раді ХНПУ імені Г.С.Сковороди (роботи О.С.Бородіної, О.В.Іванової, С. В. Іноземцевої, В.В.Костіної та інші), ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет» (роботи М.О.Андрєєвої, І.О.Шеплякової) та інші.

2. У дисертації ґрунтовно розкрито особливості формування готовності до толерантної взаємодії у майбутніх соціальних працівників на базі структурних підрозділів ВНЗ „Відкритий міжнародний університет розвитку людини „Україна”, де й проходив експеримент (п.1.3). Однак, у цьому контексті, для надання повної картини доцільно було б проаналізувати робочі програми інших закладів вищої освіти, в яких здійснюється підготовка майбутніх соціальних працівників і впроваджується інклузивне навчання, наприклад, КЗ „Харківська гуманітарно-педагогічна академія”, Український католицький університет (м. Львів) та інші ЗВО.

3. У процесі роботи над дисертацією доцільно більш ґрунтовно відобразити відмінності формування готовності до толерантної взаємодії у майбутніх соціальних працівників на першому (бакалаврському) та другому (магістерському) рівнях вищої освіти, оскільки і науково-дослідна робота, і волонтерська робота присутня на цих рівнях.

4. Дисертація, значно б виграла за умов більш ґрунтовного висвітлення досвіду формування толерантної взаємодії у майбутніх соціальних працівників у позанавчальній роботі, на базі громадських організацій, наприклад «ЕМАУС» (м. Київ, м. Львів, м. Харків), яка створює інклузивне середовище і проголошує нову модель суспільства, в якому кожну людину з неповносправністю цінують та приймають.

Проте, висловлені критичні міркування суттєво не впливають на позитивну оцінку роботи. Дослідження О.О. Добровіцької виконане на належному науково-педагогічному рівні.

Отже, вважаємо, що представлена О. О. Добровіцькою на захист кваліфікаційна наукова праця «Підготовка майбутніх соціальних працівників до толерантної взаємодії в умовах інклузивного середовища» є завершеним, цілісним, самостійним дослідженням, цілком відповідає вимогам пп. 9, 11, 12, 13, 14 „Порядку присудження наукових ступенів”, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 24.07.2013 р. № 567, (зі змінами, внесеними згідно з постановами КМ № 656 від 19.08.2015 р., № 1159 від 30.12.2015 р.) і дає підстави для присудження Олені Олександрівні Добровіцькій наукового ступеня кандидата педагогічних наук (доктора філософії) зі спеціальності 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти (015 – професійна освіта).

Офіційний опонент:

кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри соціальної роботи і
соціальної педагогіки Харківського
національного педагогічного
університету імені Г. С. Сковороди

О.М.Василенко

05.12.2019